

BL. IVAN MERZ – ODGOJITELJ MLADIH U VJERI

Ciljevi odgojnog rada

BOŽIDAR NAGY

Filozofski fakultet Družbe Isusove
Jordanovac 110, p.p. 169, 10000 Zagreb

Primljeno:
22. 5. 2008.

Pregledni
rad

UDK
371.4 Merz, I.

Sažetak

Konačni cilj svoga odgojnog rada s mladima bl. Ivan izražava na različite načine koji uvijek sadrže onaj posljednji cilj do kojega čovjek mora stići: kraljevstvo Božje, zajedništvo s Bogom, privođenja duša Isusu, vječno spasenje duša itd. Kako bi se postigao taj posljednji cilj, bl. Ivan neophodnim smatra posredovanje Crkve. Samo s pomoću svega onog što ona nudi, moguće je doći do ljudske i vjerske zrelosti koja je također jamstvo da se stigne do eshatološke punine. Poseban izraz te zrelosti, koji bl. Ivan na osobit način predlaže kao specifičan cilj svoga odgojnog zalaganja, jest apostolat prema kojemu je usmjeravao sve one s kojima je radio. Ova četiri cilja, tj. onaj konačni – spasenje duša u kraljevstvu Božjem – i tri posebna, uvijek su vrlo međuvisni te svojim sadržajima čine dobro strukturirano organsko jedinstvo koje apostolskom zalaganju i radu bl. Ivana daje čvrstoću te je učinilo da njegovo ime i djelo postanu »program života i rada za jedan cijeli naraštaj mladih katolika«. »A to treba biti i danas«, rekao je papa Ivana Pavao II u svojoj propovijedi na misi beatifikacije bl. Ivana Merza u Banjoj Luci 2003. godine.

Ključne riječi: bl. Ivan Merz, odgoj, cilj, mladež, spas duša, kraljevstvo Božje, Crkva, kršćanski odgoj, ljudska i kršćanska zrelost, apostolat, papa, Sveta Stolica, orlovstvo, Hrvatski orlovski savez, Zlatna knjiga

Nakon što smo u prošlom broju »Katheze« (1/2008, 59-64) prikazali aktualnost lika i djela bl. Ivana Merza za mladež današnjice, u sljedećih nekoliko brojeva želimo prikazati njegov odgojni rad kao apostola mladih. To će, vjerujem, biti vrlo korisno za sve one koji kao vjeroučitelji ili odgojitelji rade s mladima na području odgoja za vjerske i moralne vrijednosti. Načela odgojnog rada bl. Ivana Merza, koja nam je ostavio u svojoj bogatoj du-

hovnoj baštini, a koja su i danas aktualna, promotrit ćemo s tri vida: ciljeva, sadržaja i metoda u vjerskomoralnom odgoju mladeži. U ovom članku donosimo najprije prikaz ciljeva koji su vodili bl. Ivana i koje je želio postići odgajajući mladež najprije kao profesor u Nadbiskupskoj gimnaziji, a onda kao angažirani apostolski djelatnik u katoličkim organizacijama za mladež, posebice u Hrvatskom orlovskom savezu.

Apostolska aktivnost bl. Ivana Merza nije se odvijala na nekontroliran način, bez plana. On je imao vrlo jasan cilj prema kojemu je usmjeravao sav svoj rad. Već iz gesla što ga je bl. Ivan pri samom utemeljenju dao Hrvatskom orlovskom savezu (dalje HOS), vidi se njegov program zbijen u tri jednostavne, ali značajne riječi: *žrtva – euharistija – apostolat*. P. Vrbanek nam u njegovoj biografiji pripovijeda o onom trenutku u kojem je Ivan predložio ovo geslo na jednoj od prvih sjednica HOS-a, o reakcijama prisutnih i na koncu o prihvaćanju toga gesla, koje se nekima u prvi trenutak činilo previše pobožnim.¹ Mnogo godina kasnije Marica Stanković će napisati kako je to geslo usvojila i mladež *križarstva* koje je naslijedilo HOS nakon njegova ukinuća 1929. godine. Evo njenih riječi:

»Žrtva, euharistija, apostolat! Naša lozinka! To je naša plemićka povelja! To je naš plemićki list! List naše slobode! Naše odlikovanje. Baština jednog sveca. Jer Merz je odabrao tu lozinku. Tri obična slova... Tri mala slova... Jesu li kadra ispuniti čitav jedan život? I ispunita su. Ne jedan, već tisuće mladih života u Hrvatskoj.«²

Iz mnogih drugih mjesta gdje bl. Ivan govori o ciljevima svog apostolata može se uočiti jedan konačni i tri posebna cilja prema kojima teži njegovo odgojno djelovanje i koja ćemo pokušati prikazati u nastavku.

1. KONAČNI CILJ: NADNARAVNE I ESHATOLOŠKE VREDNOTE

U mnogim prigodama bl. Ivan izražava svoje duboko uvjerenje u nadnaravni cilj *orlovstva*, te će svojim različitim priložima pokušati da ga uvijek održi prisutnim u organizaciji. Tako u svojim duhovnim vježbama, razmatrajući o grijehu i njegovoj zloći, bilježi:

»I Orlovska organizacija ima zadaću da uništava grijeh. Ako se ne postigne da članovi budu bez smrtnoga grijeha, sva je organizacija besmislena jer čemu čovjeku sav svijet ako gubi onaj cilj radi kojega je stvoren.«³

U pismu jednom svećeniku Ivan pokazuje kako Orlovska organizacija raspolaze najboljim sredstvima za ostvarivanje cilja svake katoličke organizacije, to jest »da na zemlji ujedini najveći mogući broj ljudi s euharistijskim Isusom, kako bi najveći mogući broj ljudi mogao s Njim uskrsnuti i biti neodvojivo sjedinjen u vijeke vjekova«.⁴ Ivan se slično izjašnjava u pismu jednom drugom svećeniku, franjevcu koji je djelovao u orlovstvu.

»Uvjeren sam da je Orlovstvu osiguran siguran i veoma veliki uspjeh u našem narodu, ako se bude i dalje polagala prava i najveća pažnja na duhovne i vrhunaravne vrednote pri odgoju članstva i javnom radu. Ne bude li se to činilo, bolje je da propadne...«⁵

Na drugom mjestu kaže: »Orlovstvo je diglo visoko stijeg vrhunaravnosti, za nj se može reći da je teološki pokret, jer od svojih članova hoće učiniti apostole svetosti.«⁶

2. POJEDINAČNI CILJEVI

2.1. *Jedinstvo s Crkvom*

Vrlo povezano s nadnaravnim vrijednostima, prema kojima je bl. Ivan usmjerio

¹ Usp. J. VRBANEK, *Vitez Kristov*, Zagreb, 1943, str. 104.

² M. STANKOVIĆ, *Mladost vedrine*, VKS, Zagreb, 1944, str. 89.

³ B. NAGY, *Borac s bijelih planina*, FTI, Zagreb, 1971, str. 248.

⁴ I. MERZ, *Pismo anonimnu svećeniku*, 26-4-1926, F 24/1.

⁵ ISTI, *Pismo Pandžiću*, 11-4-1928, F 52/33.

⁶ ISTI, *Franjevački dub*, F 39/14; također *Merz o sv. Franji*, u *GP* 1-2 (1976) 9.

HOS, jest eklezijalno usmjerenje na koje mu je bl. Ivan inzistirao u svakoj prilici. Postoje brojna mjesta, bilo u njegovim spisima, bilo u njegovim pismima, kao i u mnogim drugim njegovim prilozima, gdje se Ivan odlučno bori za čvrsto jedinstvo HOS-a s Crkvom i njezinom hijerarhijom. Ta njegova borba je toliko važnija, koliko se od strane Seniorata djelovalo baš u suprotnom smislu, to jest tako da se HOS potpuno podloži njegovu utjecaju. Po cijenu mnogih teškoća i mnogih žrtava, bl. Ivan je uspio održati ovo eklezijalno usmjerenje u HOS-u, koje se snagom njegova utjecaja produžilo i na sljedeće naraštaje.

Iako smo već prilično govorili o *sentire cum Ecclesia* kod bl. Merza, ovdje ćemo se nakratko zaustaviti na onim tekstovima gdje se jasno vidi usmjerenje prema Crkvi kako ga je on ostvario u HOS-u.

Njegov prvi veliki korak u tom smislu bila je redakcija *Zlatne knjige*, duhovnog priručnika mladeži HOS-a. Bez obzira na to što je Seniorata izbacio mnoga poglavlja koja govore o eklezijalnom usmjerenju HOS-a kako ih je Ivan uredio, ipak su ostala druga koja na ublažen ali prilično jasan način otkrivaju novi eklezijalni smjer HOS-a.⁷

Eklezijalne ideje koje je bl. Ivan napisano širio, u svom konkretnom radu je ujedno i vjerno provodio. Tako je, dolazeći na otok Hvar, gdje je morao utemeljiti mjesni ogranak HOS-a, postupao na sljedeći način, kako nam on sam to opisuje:

»Lako je osnovati orlovsko društvo, ali treba prije u okolinu koja će to društvo podržavati unijeti smisao za crkveni apostolat i duh Kat. akcije. Ja sam to pokušao time da sam živim pojačanim duhovnim životom, jer zapažam, da je za ove ljude malo čudo, ako svjetovnjak pristupa dnevno sv. pričesti, i razgovara o svemu samo pozitivno u duhu Crkve.«⁸

Ove je riječi bl. Ivan rekao svom prijatelju D. Žanku, koji poslije primjećuje da je on tom metodom uspio na juriš za HOS zauzeti otok Hvar.⁹

Mnoga njegova privatna pisma odražavaju eklezijalni duh koji je on uveo u HOS. Kada je Seniorat utemeljio paralelnu organizaciju mladih kako bi oslabio HOS, Ivan je pisao M. Stanković, smirujući njezinu zabrinutost.

»Za Orlovstvo se tako dugo ne smijemo bojati njihove konkurencije dok budemo zastupali u svim pitanjima čisto crkveno gledište, želeći predusresti same želje sv. Crkve. Postanemo li popustljivi, naša organizacija odstupa od cilja radi kojega je stvorena i tada bi neminovno morala nastati dekadencija i propast. Uzdamo se u Gospoda da do toga neće doći.«¹⁰

Nakon generalne skupštine HOS-a 1927. god., koja je potpomognuta od biskupa lako nadvladala krizu u koju ju je doveo Seniorat, bl. Ivan piše predsjedniku HOS-a I. Protulipcu:

»Odmah se valja pismeno zahvaliti Nunciju i izvijestiti ga o najmarkantnijim događajima, teškoćama itd. Posebno mu valja istaknuti da želimo u svojoj organizaciji i nadalje provoditi strogi crkveni duh kako to traži Sveta Stolica i koji je tako zamjernim uspjesima urodio u Italiji, a sada u Belgiji. Prema tome ćemo mi i ubuduće štititi autoritet i jedinstvenost Episkopata.«¹¹

Mnoga pisma koja bl. Ivan upućuje crkvenim vlastima puna su izraza sinov-

⁷ Usp. *Zlatna knjiga. Priručnik Orlovske organizacije*, Zagreb, 1924, 46-47.

⁸ D. ŽANKO, *O Božjem čovjeku*, u: »Nedjelja« 21/1929, 4.

⁹ Usp. J. VRBANEK, *Vitez Kristov*.

¹⁰ I. MERZ, *Iz najznačajnijih pisama*, u: »Život« 19(1938)5, 298.

¹¹ ISTI, *Pismo Protulipcu*, 7, 19-8-1927, FC.

skog povjerenja i poslušnosti koji svjedoče o njegovu crkvenom usmjerenju. Tako u pismu upućenom Hrvatskoj biskupskoj konferenciji u ime HOS-a bl. Ivan piše:

»Mi smo osjetili, da je potpuna ovisnost naše organizacije od posvećene Hijerarhije, koju mi potpomažemo našim socijalnim apostolatom za nas postala vrelom neizrecivoga blagoslova Božjega. Tim što smo izravno ovisni jedino od naših duhovnih poglavara, postali smo dionicima onih nadnaravnih plodova, kojima Spasitelj obdaruje Nasljednika Apostola.«¹²

U pismu zagrebačkom nadbiskupu Baueru, u kojemu mu u ime HOS-a zahvaljuje na intervenciji u korist HOS-a tijekom zasjedanja Biskupske konferencije, bl. Ivan piše:

»Ovom Vam prilikom ponovno iskazujemo svoju potpunu vjernost i poslušnost obećavajući da ćemo s milošću Božjom i dalje vojevati za pobjedu crkvenih načela kako ih neprestano naučava Sveta Stolica i kako ih primjenjuju pojedini biskupi na svoje biskupije. Mi čvrsto vjerujemo da izvan svete Crkve nema spasa ni za pojedince ni za ljudsko društvo i čim više budemo povezani s posvećenom hijerarhijom, bit ćemo i više povezani s našim Isusom... Budite uvjereni da unatoč našim mnogim pogreškama želimo jedino služiti Isusu i njegovoj neokaljanoj Zaručnici, svetoj Rimskoj Crkvi.«¹³

Takva vjernost i lojalnost Crkvi i njezinoj hijerarhiji, zajedno s ostvarenim djelima istinskog kršćanskog života, donio je HOS-u, zaslugom samog Ivana, mnoga odobravanja, ohrabrenja i pohvale koje su biskupi, pa čak i sam Sveti Otac, uputili HOS-u u različitim prigodama. Bl. Ivan je sakupio sve crkvene dokumente koji su

se odnosili na HOS pod imenom *Kodeks Hrvatskog Orlovstva*¹⁴ namjeravajući ga objaviti. Spomenimo samo da je među mnogim potvrđama od strane hijerarhije, HOS bio 1926. nagrađen od Svete Stolice Diplomom za zasluge i Zlatnim križem druge klase.¹⁵

2.2. *Ljudska i kršćanska zrelost*

Orlovstvo kao takvo već se bilo predstavilo kao odgojni pokret s posebnim naglaskom na tjelesni odgoj mladih. *Zlatna knjiga*, koje je original već postojao na slovenskom, prilično je jasno opisivala odgojna načela i norme za formaciju karaktera mlade osobe. Tako bl. Ivan sa svojim interventima ne polazi od nule, nego ima već pripravljen teren. Ne umanjujući vid tjelesnog odgoja, bl. Ivan snažno ističe vjerski i kulturni odgoj članova, usmjeravajući svu djelatnost hrvatskog orlovstva na liniji Katoličke akcije prema čistom apostolatu. U tome je upravo njegova velika zasluga u odnosu na orlovstvo u Sloveniji, koje nije imalo ova obilježja; dapače, bilo je vrlo politizirano.

U dva objavljena članka bl. Ivan sažima svoje odgojne ideje. Jedan je *Katoličkim roditeljima*, namijenjen roditeljima, povodom proslave *Dana katoličke mladeži*.¹⁶ U njemu ukratko izlaže sve prednosti odgoja koje HOS nudi mladima. Temelj na kojem se on zasniva uvijek je Kristov nauk koji jedini može preporučiti pojedinca i narod. U drugom članku, koji je zapravo pismo jednom svećeniku objavljeno nakon

¹² D. ŽANKO, *Svetlo na gori*, u: »Orlovska straža« 6/1928, 165.

¹³ I. MERZ, *Pismo Baueru* (nadbiskupu), s.d., F 14/1.

¹⁴ ISTI (ur.), *Kodeks Hrvatskog Orlovstva*, F 22.

¹⁵ Usp. *Odlikovanje HOS-a*, u: »Orlovska straža« 6/1926, 3.

¹⁶ Usp. MERZ, *Katoličkim roditeljima*, u: »Nedjelja« 18/1925, 1-2.

njegove smrti,¹⁷ bl. Ivan opširno izlaže načela odgoja koja HOS slijedi te odgovara na sve prigovore protivnika glede njegova odgoja. Bl. Ivan želi mladog čovjeka na sve načine dovesti do kršćanske zrelosti, omogućiti mu da prihvati sve stavove što ih Katolička crkva traži ne od jednog običnog kršćanina, nego od apostola koji mora utjeloviti mnoge kršćanske vrline. Zato je razumljivo što je Ivan mnoge stranice svojih spisa posvetio moralnim problemima s kojima su se susretali kršćani njegova vremena, naročito mladi, kako će se pokazati u nastavku. Njegov je cilj uvijek da ti kršćani – mladi – koji su došli do zrelosti vjere, također postanu apostoli. To je njegov cilj prema kojemu je vodio čitav HOS, kako ćemo kasnije opširnije objasniti. Bl. Ivan piše: »Orlovstvo je u svojoj naravi organizacija borbena; ono ne zna za kompromis u problemima koji ugrožavaju besmrtni i božanski život naših duša. Orlovstvo je stoga objavilo rat ovome svijetu i njegovim grijesima.«¹⁸

Na drugom mjestu Ivan piše:

»Orlovstvo ima za cilj odgajati vjernike da osjećaju s Crkvom i da postanu apostoli Katoličke akcije... Budući da Orlovstvo također želi stvoriti zdrave kršćanske moralne običaje, orao se zato mora odreći svih onih opasnih stvari koje Crkva u određenim okolnostima iz nužde dopušta vjernicima.«¹⁹

Bl. Ivan potom u 17 točaka izlaže moralna načela ponašanja članova HOS-a, a sve to prema smjernicama Crkve i mjesnog biskupa. Iz analize bilo ovih načela, bilo onih drugih, proizlazi da je bl. Ivan od mladih članova zahtijevao da imaju visok moralni ideal prema kojemu moraju težiti. On ovo potvrđuje i izričito: »Od mladeži tražite mnogo, zato što mladi mogu mnogo žrtvovati; i što više od njih tražite, više će ostvariti.«²⁰

2.3. Apostolsko zalaganje

Posljednji zemaljski cilj svih nastojanja bl. Ivana u radu u HOS-u bio je da organizaciju učini apostolskom prema načelima Katoličke akcije. Bio je upravo neumoran u tim svojim nastojanjima. Ovdje ne možemo navoditi sve one tekstove u kojima bl. Ivan vrlo snažnim riječima ističe taj apostolski cilj HOS-a. Donosimo samo glavne. U tekstu koji slijedi on na veoma jasan i sintetički način sažima svoje ideje o apostolatu HOS-a:

»Katolički socijalni apostolat jest cilj koji orlovstvo hoće ostvariti. Apostolat se orlovstva proteže na sve grane privatnog i javnog života; ono hoće da Krist zakraljuje u dušama pojedinih ljudi, da zakraljuje u našim obiteljima, da zakraljuje u cijelom društvenom životu i svim njegovim pojedinostima. Da, u svim njegovim pojedinostima! To treba osobito naglasiti. Nije dovoljno da budemo samo onda katolici kada se Bogu molimo ili kada se nalazimo u društvenim prostorijama, već svaki pojedini čin našega života, pa i najneznatniji, mora na sebi nositi žig apostolata.

Orlovstvo čeka ogroman i težak posao. Ono mora zacrtati put kako će se općenito katolička načela primijeniti na sve tako raznostruke pojedinosti našega narodnoga života. Zadaća je orlovstva da sve pojedinosti našega narodnoga života stavi u službu Kristova kraljevstva, tj. onoga radi čega je svijet stvoren i radi čega mi živimo.«²¹

¹⁷ Usp. ISTI, *Iz suvremene duhovne pastve*, u: »Franevački vjesnik« 6/1928, 161-167.

¹⁸ ISTI, *Naš ovogodišnji prosvjetni rad*, F 36.

¹⁹ ISTI, *Smjernice za HOS*, F 28/6.

²⁰ M. BLAŠKOVIĆ, *Sjećanja iz 1930*, FMK.

²¹ I. MERZ, *Narodno kolo*, F 30/1.

Za bl. Ivana, međutim, ovaj je uzvišeni cilj nezamisliv bez Crkve i bez uputa koje njena hijerarhija daje onima koji žele surađivati u njenu poslanju. Zato će reći:

»U radu mora prvi kriterij biti spas duša, dobro sv. Crkve i to onako kako si to dobro zamišlja Sv. Stolica. Ova misao na Sv. Stolicu i na nadležnog ordinarija mora u tom radu biti glavno dobro; radi se o tome da Kristu pridobijemo što više duša, a ne da radi jednoga političkog programa (gdje smo svi pogrešivi) narod odbijemo od jedinog potrebnog.«²²

U članku *Vlast Crkve*, bl. Ivan će biti još jasniji kad bude ustvrdio:

»...Sav naš rad, privatni i javni, sav Katolički pokret i sva Katolička akcija mora poznavati samo jednu normu, a ta su norma smjernice Namjesnika Kristova; jer što On određuje, određuje Krist preko njega, i to ima zalag blagoslova.«²³

Isto uvjerenje Ivan će izraziti u drugoj prigodi, na predavanju o kulturnom radu orlica:

»Bez velikih načela što ih daje Crkva uopće se ne može postaviti društveni poredak na čvrste temelje, bez tih veli-

kih načela što nam ih bez prestanka daje Sveta Stolica i naši nadležni biskupi nije moguća obnova ljudskoga društva. Stoga ako želimo uistinu pomoći pri spašavanju suvremenoga društva, to ćemo usmjeriti naše oči... jedino prema nepogrešivom učitelju Istine i Čudoređa, prema Svetome Ocu Papi, i prema onima, kojima je povjerio sam Duh Sveti, da ravnaju Crkvu Božju.«²⁴

Četiri cilja odgojnog rada bl. Ivana Merza, onaj konačni – a to je spasenje duša u kraljevstvu Božjem – i tri posebna i posredna koja vode ka konačnomu, uvijek su vrlo međuovisna i dobro strukturirana te čine organsko jedinstvo koje apostolskom zalaganju i radu bl. Ivana daju čvrstoću pa su tako učinila da je njegovo ime i djelo postalo »program života i rada za jedan cijeli naraštaj mladih katolika«. »A to treba biti i danas«, rekao je papa Ivan Pavao II u svojoj propovijedi na misi beatifikacije bl. Ivana Merza u Banjoj Luci 22. lipnja 2003.

²² ISTI, *Pismo Pandžiću*, 10-6-1927, F 2/52.

²³ ISTI, *Vlast Crkve*, u: »Vrhbosna« 4-5/1927, 78.

²⁴ ISTI, *Naš ovogodišnji prosvjetni rad*, F 36.